

Jaarverslag 1961

van de

Commissie inzake Wateronttrekking aan de Bodem

De taak van de Commissie

De Commissie, ingesteld in 1934, heeft tot taak de regering voor te lichten omtrent de wateronttrekking aan de bodem, in verband met andere belangen, die daarvan nadeel kunnen ondervinden.

Ook kan de Commissie desgevraagd advies uitbrengen aan de besturen van provincies, gemeenten en waterschappen en in bepaalde gevallen ook aan particuliere ondernemingen.

De verstrekte adviezen betreffen hoofdzakelijk de toepassing van de Hinderwet, maar ook in andere zaken betreffende wateronttrekking aan de bodem kan de Commissie adviseren, zoals bij de aanleg van kanalen, bij drooglegging van gronden en bij het verrichten van diepe ontgravingen.

Voor het in werking hebben van een pompinstallatie gedreven door een motor boven een zeker — gering — vermogen is een Hinderwetsvergunning vereist. Deze vergunningen kunnen in de meeste gevallen door het Gemeentebestuur worden verleend. Bij Koninklijk Besluit van 30 november 1934 werd bepaald, dat vrees voor uitdroging van omliggende terreinen bij de beoordeling van een aanvraag voor een pompinstallatie in beschouwing moet worden genomen. Tot 1955 betrof het merendeel van de verstrekte adviezen de wateronttrekking ten behoeve van waterleidingbedrijven. Sinds het genoemde jaar is deze wateronttrekking geregeld bij de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven. Een Commissie van deskundigen, bestaande uit dezelfde personen als de Commissie inzake Wateronttrekking aan de Bodem dient de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid van advies betreffende de toepassing van laatstgenoemde wet. Deze Commissie brengt advies uit over elke vestiging of uitbreiding van een openbare waterwinning.

Ten aanzien van de waterwinningen van de industrie, die gezamenlijk meer water winnen dan de waterleidingbedrijven, wordt relatief zelden een deskundigenadvies ingewonnen.

Samenstelling van de Commissie

De Commissie is in het afgelopen jaar niet van samenstelling veranderd, zodat de samenstelling aan het eind van 1961 als volgt was:

Ir. H. W. Schenkenberg van Mierop, directeur van het Staatsbosbeheer te Utrecht, voorzitter.

Dr. Ir. C. van den Berg, directeur van het Instituut voor Cultuurtechniek en Waterhuishouding te Wageningen.

Ir. S. Herweijer, directeur van de Cultuurtechnische Dienst te Utrecht.

Ir. J. van de Kerk, directeur-generaal van de Rijkswaterstaat te 's-Gravenhage.

Ir. C. van Rooyen, directeur van het Rijksinstituut voor Drinkwatervoorziening te 's-Gravenhage.

Secretaris: Ir. H. de Vries, ingenieur 1e klasse bij de Cultuurtechnische Dienst, Maliebaan 21, Utrecht, telefoon (030) 2 67 51.

Het beheer van het grondwater in Nederland

In het vorige jaarverslag werd vermeld, dat de Commissie een nota over bovengenoemd onderwerp had aangeboden aan de Minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Aanleiding hiervoor was het feit, dat de behoefte aan water sterk toeneemt, terwijl de voorraad die kan worden gewonnen zonder de belangen van anderen te schaden slechts, beperkt is. De huidige wetgeving biedt geen mogelijkheid het beschikbare grondwater op bevredigende wijze te beheren.

In het afgelopen jaar is ook van andere zijde aandacht aan dit onderwerp besteed, waaruit blijkt dat het probleem meer algemeen wordt onderkend. In mei 1961 werd door de Stichting Krachtwerktuigen afdeling Industriewater een brochure uitgegeven getiteld „De Grondwatervoorziening” bestemd voor de industriële watergebruikers. Hierin wordt een overzicht gegeven van het huidige gebruik van het grondwater. Daarbij wordt erop gewezen, dat in enkele streken van ons land min of meer ernstige belangenconflicten zijn ontstaan en dat dergelijke spanningen in de toekomst nog zullen toenemen. Een streven tekent zich af in beginsel het grondwater zonodig te reserveren voor die doeleinden, waarvoor het o.m. door zijn hygiënische betrouwbaarheid bij uitstek geschikt is, met name voor de openbare drinkwatervoorziening en voor de voedings- en genotmiddelenindustrie. De brochure geeft een overzicht van de bestaande wettelijke bepalingen.

Er wordt op gewezen, dat de meest directe bijdrage aan een doelmatig grondwaterbeheer ligt in een zo zuinig mogelijk gebruik van het grondwater. Beperking van het waterverbruik brengt tevens vermindering van de afvalwaterproductie met zich mee. Toepassing van recirculatie en aanpassing van produktieprocessen kunnen belangrijke besparingen op het watergebruik betekenen.

De Technische Commissie Drinkwatervoorziening in de provincie Gelderland stelde op verzoek van het College van Gedeputeerde Staten een rapport samen over de „Samenwerking van Waterleidingbedrijven en Kwantitatief beheer van het grondwater”. Het rapport kwam in juni 1961 gereed.

Met betrekking tot het beheer van het grondwater kwam de commissie tot de volgende conclusies:

1. De bezwaren, die bij de toepassing van de Hinderwet een goede regeling van het kwantitatieve beheer van het grondwater in de weg staan, kunnen door het schenken van meer aandacht aan de vergunningsaanvragen enigermate worden ondervangen.
De vrijwillige medewerking van de gemeentebesturen is hierbij van overwegende betekenis. Het vragen van advies aan de Commissie inzake Wateronttrekking aan de Bodem dient te worden gestimuleerd.
2. Het invoeren van een verplichting tot meting en registratie ook van alle bestaande grondwateronttrekkingen, welke niet onder de Grondwaterwet Waterleidingbedrijven vallen, moet voor een goed grondwaterbeheer noodzakelijk worden geacht. Dit zou bij provinciale verordening kunnen geschieden.
3. Het moet wenselijk worden geacht, dat de gezamenlijke Provinciale Besturen bij de Regering aandringen op de totstandkoming van een algemene wettelijke regeling betreffende wateronttrekking aan de bodem.

Uit het voorgaande blijkt dat van verschillende zijden de noodzaak wordt gevoeld te komen tot een doelmatig beheer van het beschikbare grondwater. Tot dusverre kan met behulp van de Hinderwet het verdrogen van landbouwgronden in sommige gevallen worden voorkomen. Er is daarbij echter nauwelijks een afwegen van belangen mogelijk. Enerzijds neemt de waterbehoefte van waterleidingen en industrieën steeds toe, anderzijds worden van landbouw- en tuinbouwzijde steeds hogere eisen aan de waterhuishouding van de bodem gesteld. Daarnaast doen de belangen van natuurbescherming, bosbouw en recreatie zich in stijgende mate gelden. Dit zal leiden tot belangenconflicten die steeds moeilijker zullen zijn op te lossen. Hierbij is op te merken, dat het opdrogen van bronnen of sprengen en het uitdrogen van gronden vaak niet het gevolg is van de waterwinning door één bepaalde inrichting, maar van de invloed van de gezamenlijke waterwinningen in een groter gebied. In de toekomst zal dan ook niet kunnen worden volstaan met het beschouwen van elke invloed afzonderlijk, maar zal ook de regionale waterhuishouding in de beschouwingen dienen te worden betrokken.

Tenslotte kan worden meegedeeld dat de in vorige jaarverslagen vermelde verordening van de gemeente Velsen inzake onttrekking van water aan de bodem, nog niet in werking kon treden.

Ingekomen aanvragen om advies

Het onderzoek naar de oorzaken van de lage grondwaterstanden in de vijvers in de gemeente *Bloemendaal* werd voortgezet.

Gedurende het verslagjaar werden gegevens ontvangen, die kunnen leiden tot beantwoording van de vraag in hoeverre de waterwinning onder de kleilaag in dit gebied een invloed van betekenis heeft op de stijghoogte van het water in de bovenste grondlagen.

Zand- en grintwinning in de gemeente Groesbeek.

De Vaste Commissie van de Rijksdienst van het Nationale Plan verzocht om inlichtingen over de hydrologische gevolgen van een voorgenomen ontgroning ten behoeve van een zand- en grintwinning in de gemeente Groesbeek. Daar zand- en grintwinning in de uiterwaarden van de Maas bepaalde bezwaren met zich meebrengt, viel de keuze op een object op de hoge gronden bij Knapeide, waar over een oppervlakte van in totaal ca. 100 ha landbouwgrond tot op grote diepte zeer grote hoeveelheden zand en grint zouden zijn te winnen.

Met behulp van de bestaande gegevens over de stand van het grondwater en de voorkomende grondlagen werd nagegaan welke veranderingen in de stand van het grondwater zouden optreden bij een ontgroning in open verbinding met de Maas, bij een ontgroning zonder verbinding met de Maas en bij een ontgroning waarbij in de put kunstmatig een bepaald peil zou worden gehandhaafd. Daarbij werd vooral aandacht besteed aan de te verwachten veranderingen in de stijghoogte van het grondwater in de natuurgebieden op de Kiekberg, de St. Maartensberg en de St. Jansberg en het voortbestaan van de bronnen. Ook werd in de beschouwing opgenomen de waterhuishouding van het natuurreservaat „de Bruuk” en de omringende landbouwgronden. De waterhuishouding is medebepalend voor flora en fauna in deze gebieden, die van bijzondere natuurwetenschappelijke betekenis zijn.

Gemeente Beverwijk

Het gemeentebestuur van Beverwijk verzocht om advies betreffende een aantal aanvragen om een hinderwetsvergunning voor het in bedrijf hebben van pompputten voor diep en ondiep grondwater.

De Koninklijke Nederlandse Hoogovens en Staalfabrieken (K.N.H.S.) N.V. te IJmuiden diende een aanvraag in om een vergunning tot het inrichten van twaalf pompputten voor koelwater ten noorden van de terreinen van de N.V. Breedband, elk met een capaciteit van 100 m³ per uur. In verband met het feit, dat in dit gebied zoet water slechts in beperkte hoeveelheid aanwezig is, wordt voor koelwater gebruik gemaakt van het zich op grote diepte bevindende zoute grondwater. Dit water wordt gewonnen onder een kleilaag, die zich bevindt tussen 70 en 100 m —N.A.P. Door de

bestaande zoutwaterwinning is de stijghoogte van het diepe grondwater gedaald. Deze daling is ook merkbaar in het zoete water in hoger gelegen lagen, zij het in sterk verminderde mate. Na het in werking stellen van de aanvoer van Lekwater in 1957 kon de winning van het zoete „middenwater” — tussen de kleilagen op 20 en 40 m —N.A.P. — worden beperkt. De stijghoogte van het middenwater en de daarboven liggende zandlagen nam toen belangrijk toe. Door een vergroting van de zoutwaterwinning uit diepere lagen zal weliswaar de stijghoogte van het water in hoger gelegen lagen enigermate worden beïnvloed, maar de hieruit voortvloeiende verlaging van de grondwaterstand zal slechts een fractie bedragen van de stijging die na 1957 heeft plaatsgevonden. Indien de putfilters op een diepte van ca. 130 m —N.A.P. worden gesteld, dus onder de diepe kleilaag, is een schadelijke invloed op de op enige afstand gelegen zoetwaterwinningen en op de land- en tuinbouw niet te verwachten.

Ook werd het advies van de Commissie gevraagd betreffende een aanvraag van de K.N.H.S. om een vergunning tot het wijzigen van de waterwinning op het fabrieksterrein. Door uitbreiding van enige gebouwen moesten 4 putten van de zoetwatervoorziening vervallen, elk met een capaciteit van 15 m³/uur. Door middel van deze putten werd zoet water gewonnen onder de op ca. 18 m —N.A.P. voorkomende kleilaag. Op een afstand van ca. 1200 m noordwestelijk van de oorspronkelijke plaats werd een serie van 4 putten gemaakt met dezelfde capaciteit voor een wateronttrekking op dezelfde diepte.

Eveneens door de K.N.H.S. werd een vergunning aangevraagd voor een pompinstallatie met een capaciteit van 18 m³/uur voor het beregenen van verpachte gronden, die voor de teelt van bloembollen in gebruik zijn. Het water wordt door middel van beregening aan het gewas toegediend, daar de grondwaterspiegel voor infiltratie te diep ligt.

Enerzijds is voorzichtigheid geboden met de winning van zoet water in dit gebied, daar de beschikbare hoeveelheid beperkt is. Anderzijds dient te worden overwogen, dat de thans voor tuinbouw gebruikte gronden in dit gebied uiteindelijk voor industrieterrein zijn bestemd en dat deze grond alleen lonend tuinbouwprodukten levert door middel van beregening. Voor de betrokken bloembollenkwekerij is dit dus een economisch belang van de eerste orde.

De Commissie meende dan ook dat tegen de verlening van een dergelijke vergunning geen bezwaar van overwegende betekenis aanwezig was.

Ook door een tweetal tuinders werd in dit gebied een vergunning gevraagd voor ondiepe wateronttrekkingen van geringe omvang. Het water was bestemd voor het beregenen van percelen van respectievelijk 0,3 en 0,5 ha. Ook hier betrof het een gebruik van

slechts enkele honderden kubieke meters per jaar. De Commissie liet hiervoor dezelfde overwegingen gelden.

Voorts werd door een tuinder vergunning gevraagd voor het oppompen van water voor beregening in het blijvend voor tuinbouw bestemde gebied. Ook in dit geval was de capaciteit van deze installatie gering. Het water wordt onttrokken onder de kleiveenlaag en onder de plaatselijk daaronder voorkomende slibhoudende zandlagen. Zonder deze watervoorziening is een goede bedrijfsvoering niet mogelijk.

In deze vrij smalle strook cultuurgrond bevinden zich nog enkele pompen voor het beregenen van de gewassen. Een onderlinge beïnvloeding van deze wateronttrekkingen is mogelijk, doch vrij beperkt. Bij sterke en geconcentreerde onttrekking kan onder dit tuinbouwgebied de zoutgrens stijgen. Dit levert evenwel geen gevaar op voor de naburige waterwinningen van industrie en waterleiding, doch alleen voor de tuinbouw zelf.

Tenslotte werd het advies van de Commissie gevraagd betreffende het oppompen van water vanuit een tankgracht bij Wijk aan Zee eveneens voor het beregenen van in de toekomst voor de industrie bestemde gronden. Aan het einde van het verslagjaar was hierover nog geen advies verstrekt.

Tenslotte werden nog mondeling en schriftelijk aan verscheidene belanghebbenden inlichtingen verstrekt over de toepassing van de Hinderwet en over het gedrag van het grondwater bij wateronttrekking.

Voor vragen betreffende het niveau van het grondwater in verschillende delen van het land werd verwezen naar het Archief van Grondwaterstanden T.N.O., Postbus 5041, Scheveningen te 's-Gravenhage.